

Bør vi snakke om porno i barneskolen? En studie om undervisning tilknyttet seksualitet og pornografi på mellomtrinnet

Andrea Kjekshus Reite, Ingri Elise Mardal og Siw T. Killengreen

SAMMENDRAG

Selv om pornografi har eksistert i årtusener har innholdet og tilgjengeligheten de siste tiårene utviklet seg i en eksplosiv fart. Barn og unge i Norge i dag har stor tilgang til digitale verktøy, og det er en økning i andelen som eksponeres for pornografisk innhold på nett. Denne studien har undersøkt hvordan denne nye hverdagen blir behandlet i barneskolen. Lærere i naturfag og samfunnsfag har gjennom en spørreundersøkelse svart på hvordan denne tematikken blir håndtert på barneskolen. Lærerne har blant annet blitt spurt om de mener det bør undervises om hva pornografi er på mellomtrinnet. Et stort flertall svarte at dette temaet bør tas opp, og over halvparten av lærerne har undervist om pornografi på mellomtrinnet. Undervisningen som skjer er i hovedsak gjennomført med utgangspunkt i dialog, og oppstår som oftest spontant i klasserommet. Ved å i større grad gjennomføre planlagt undervisning om pornografi, kan innholdet knyttes til det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring. Det vil kunne gi elevene bedre informasjon og veiledning på dette området.

Nøkkelord: *pornografi; seksualitetsundervisning; folkehelse og livsmestring; tverrfaglig undervisning*

Andrea Kjekshus Reite, UiT Norges arktiske universitet, Norge, e-post: Andrea.Kjekshus.Reite@tromso.kommune.no

Ingri Elise Mardal, UiT Norges arktiske universitet, Norge, e-post: Ingrimardal@gmail.com

Siw T. Killengreen, UiT Norges arktiske universitet, Norge, e-post: siw.killengreen@uit.no

ABSTRACT

Should we talk about pornography in primary school?

Although pornography has been around for millennia, its content and accessibility has evolved at an explosive rate in recent decades. Young people in Norway today have almost all access to digital tools, and there is an increase in the proportion exposed to pornographic content online. This study has investigated how this new everyday life is treated in primary school. Through a survey, teachers in science and social studies have been asked how this

topic is handled in primary school. A large majority of the teachers that participated in this survey state that pornography should be addressed, and 62 per cent of teachers have taught this topic. The teaching that takes place is mainly based on dialogue, and largely arises spontaneously in the classroom. By more often carrying out planned teaching on pornography, the topic can be linked to, among other things, setting boundaries, consent, body image pressure, and digital competence. These are key aspects in sexuality education, and also fit into the interdisciplinary topic of public health and life skills.

Keywords: *pornography; sexuality education; life skills; interdisciplinary teaching*

Innledning

Selv om pornografi har eksistert i årtusener, har innholdet og tilgjengeligheten utviklet seg i en eksplosiv fart de siste femten årene. Pornokulturen har satt spor i samfunnet gjennom blant annet reklame, musikk, film, kunst- og leketøysbransjen og har i stor grad flyttet seg fra bladhyllene til internettet (Peterson et al., 2023). Forskning viser at en stigende andel barn og unge støter på pornografisk innhold på nettet før de fyller 18 år. En rapport fra Medietilsynet avdekker at 49 prosent av barn og unge under 18 år har vært i kontakt med pornografi (Medietilsynet, 2020). Dette fenomenet med utbredt eksponering for pornografi blant unge er et mønster som også gjenspeiles i internasjonale studier (Peterson et al., 2023). Eksponeringen for pornografi kan være både bevisst, gjennom aktiv søking etter kjente pornografiske nettsteder, og utilsiktet, som følge av uforvarende møter med slikt innhold gjennom feilnavigering på internett, mottak av pornografisk materiale, seksualisert reklame eller uønskede pop-up videoer (Peterson et al., 2023; Vandenbosch & van Oosten, 2017).

Forankring i læreplanen

Innholdet i skolen må være tilpasset elevenes kognitive, psykologiske, sosiale, kulturelle og faglige forutsetning. Samfunnet er i endring; dermed må også skolefagene endres over tid (NOU 2015: 8). Ludvigsen-utvalget rettet søkelys mot en økning i barn og unges psykiske og fysiske helseplager. Her kom det frem at dette burde inngå i skolefagene og skal i dag undervises gjennom det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring (NOU 2015: 8).

Dette temaet skal sørge for at elevene tilegner seg handlingskompetanse som skal føre til god psykisk og fysisk helse (Kunnskapsdepartementet, 2017). Undervisningen skal legge til rette for at elevene skal kunne bedre forstå hvilke faktorer som har betydning for å mestre sitt eget liv. Det rettes søkelys mot trygghet og et godt selvbylde, som skal være bakgrunn for senere livsvalg. Av aktuelle områder som kan inngå i undervisningen, nevnes både seksualitet, verdivalg, grensesetting, respekt for andre og relasjoner (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Seksualitetsundervisningen har tradisjonelt sett forekommet i naturfag, samfunnsfag og KRLE. Den har da tatt for seg det biologiske perspektivet på seksualitet, hvor

forplantningslæren har stått sentralt (Børhaug et al., 2014). Gjennom det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring kan seksualitetsundervisning i dag forekomme i alle fag (Støle-Nilsen, 2022). Målet med seksualitetsundervisning er å fremme positive holdninger og følelser til egen kropp, kunnskap om kropp samt å bygge en trygg seksualitet (Røthing & Svendsen, 2009; Støle-Nilsen, 2022). Studier viser at elever som har gjennomført seksualitetsundervisning på skolen har bedre kunnskap om kropp, seksuell og reproduktiv helse; noe som legger grunnlag for en helsefremmende livsstil, og trygge relasjoner (Røthing & Svendsen, 2009; Støle-Nilsen, 2022; UNESCO, 2018). Læreren er den viktigste personen i sine elevers undervisning, og undervisningen er avhengig av god klasseledelse og gode relasjoner (Imsen, 2020). For å skape en god seksualitetsundervisning, må undervisningen bære preg av at læreren er komfortabel i situasjonen, samtidig som læreren må ha kunnskap om det som undervises i (Stubberud et al., 2017; Støle-Nilsen, 2022).

Selv om mange barn ser pornografi er tematikken pornografi, barns eksponering for pornografi og hvordan lærere håndterer dette i skolen et underkommunisert tema (NOU 2021: 3). Vårt forskningsprosjekt undersøker hvordan lærere som underviser i norsk barneskole stiller seg til undervisning om pornografi. Den overordnede problemstillingen er som følger:

På hvilke måter tas tema pornografi opp på mellomtrinnet i norsk skole?

Problemstillingen blir undersøkt gjennom følgende forskningsspørsmål:

Mener naturfag- og samfunnsfaglærere at undervisning om tematikken pornografi burde gjennomføres på mellomtrinnet, og hvordan begrunner de sine standpunkt?

Hvilke tema tar naturfag- og samfunnsfaglærere opp i seksualitetsundervisning generelt og i undervisning om pornografi spesielt?

Barn og unges eksponering for pornografi

Pornografisk innhold kan variere i sjanger og tema. En studie analyserte 304 scener fra de 50 mest populære pornofilme i verden. Deres funn viste at 90 prosent av scenene inneholdt fysisk vold, og om lag halvparten av scenene inkluderte psykisk vold. I de fleste tilfeller var det kvinner som ble utsatt for volden (Bridges et al., 2010). Samtidig viser en annen studie at det forekommer lite av den ekstreme volden i pornografiske videoer, men at mer subtil vold var vanligere, eksempelvis dominant sex eller bruk av slag (Carrotte et al., 2020). Forskning viser videre at pornografien bygger opp en forståelse av at menn skal være den dominante utøveren av seksuelle handlinger, og kvinnen skal være undertrykt og tilfredsstille mannens ønsker og behov (Tholander et al., 2022). I de nevnte undersøkelsene har forskerne tatt utgangspunkt i de mest sette videoene på aktuelle nettsteder. Det er dette innholdet som er enklest

å finne via nettsøk, men vi kan ikke fastslå at dette er innholdet barn og unge eksponeres for. Det finnes ulike nyanser av pornografi, og noe av innholdet vil bære preg av likeverd og respekt. Likevel forteller jenter Redd Barna har snakket med at det er utfordrende å finne pornografisk innhold som appellerer til dem (Berggrav, 2020). De benytter pornografi for å se hva som forventes under samleie mens guttene i større grad ønsker å teste ut det de har sett (Berggrav, 2020).

Blant ungdommene som ble intervjuet, er det stor enighet i at pornografi påvirker dem. Det kan føre til urealistiske forventninger til hva sex er, samt kroppspress både hos gutter og jenter (Berggrav, 2020). Gutter mellom 14 og 17 år finner det utfordrende å skille virkelige relasjoner fra det de ser i pornografi, samtidig som noen av jentene uttrykker at de føler seg presset til å gjennomføre seksuelle handlinger de opplever som ubehagelige eller smertefulle (Berggrav, 2015). Det er også flere unge kvinner som beskriver at egne behov ikke er like viktige under den seksuelle interaksjonen med en mann, men at fokuset ligger på å tilfredsstille partneren (Tholander et al., 2022). Dette samsvarer med andre studier, som viser at bruken av pornografisk innhold blant både gutter og jenter kan føre til en økende forståelse av kvinnen som et sexobjekt (Massey et al., 2021; Peter & Valkenburg, 2009). Forskning setter også økt bruk av pornografi i sammenheng med endringer i seksuell adferd, slik som uklar forståelse av samtykke og mer bruk av tvang (Massey et al., 2021; Peter & Valkenburg, 2016).

Seksualitetsundervisning i skolen

Tilnærmingen til seksualitetsundervisning har betydning for elevenes forståelse av temaet. I nyere tid har undervisningen utviklet seg og inkluderer større deler av barnas seksualitet (Støle-Nilsen, 2022). Den tradisjonelle undervisningen har i hovedsak hatt en risikobasert tilnærming som har tatt opp enkelte sider ved seksualitet for å forebygge negative konsekvenser. Den helhetlige seksualitetsundervisningen gir rom for flere og mer personlige aspekter ved seksualitet (Røthing & Svendsen, 2009; Støle-Nilsen, 2022). Likevel påpeker en rapport fra Sex og samfunn (2022) at hovedvekten i seksualitetsundervisning ligger på helserelaterte emner som prevensjon og seksuelt overførbare sykdommer. Dette samsvarer med tidligere forskning som viser at helserelaterte temaer er det som undervises mest i, etterfulgt av temaer som omhandler å forebygge kriminelle handlinger (Støle-Nilsen, 2022). I tillegg til disse to tilnærmingene argumenterer Støle-Nilsen (2022) for nødvendigheten av å inkludere en tilnærming til seksualitetsundervisning som omfavner alle former for kjønns- og seksualitetsmangfold. Disse tre tilnærmingene vil sammen med utvikling av holdninger og ideer vil videre bli integrert i en fjerde tilnærming kalt danning.

Man kan ha tre ulike vinklinger på seksualitetsundervisningen: planlagt, spontan eller indirekte. Planlagt seksualitetsundervisning er den undervisning læreren har planlagt og forberedt. Den spontane seksualitetsundervisningen er undervisning som oppstår impulsivt i klasserommet, enten på lærer eller elevs initiativ. Den indirekte seksualitetsundervisningen er undervisning som omhandler det språket og de

eksemplene du benytter i klasserommet, eksempelvis fravær av heteronormative formuleringer eller representasjon av mangfold i presentasjoner og oppgaver (Støle-Nilsen, 2022). Selv om seksualitetsundervisningen har blitt mer helhetlig, er det fortsatt stor variasjon i innholdet. Det gjennomføres også i mindre grad enn ønsket (Sex og samfunn, 2022; Stubberud et al., 2017; Støle-Nilsen, 2022). Flere lærere kvier seg for å gjennomføre undervisning tilknyttet seksualitet, på bakgrunn av en opplevelse av mangel på faglig kunnskap og utdanning, samt frykt for å møte ubehagelige situasjoner (Hind, 2016; Røthing, 2020). Lærere understreker også en frykt for at seksualitetsundervisningen kan gi elevene ideer eller sette griller i hodet på dem, og at undervisningen på den måten kan komme til å skade elevene (Svendsen, 2022).

Det er en nær kobling mellom pornografi og seksualitet. Pornografien kan ha innvirkning på barn og unges verdigrunnlag, identitet og menneskesyn, og kan anses som et kontroversielt, emosjonelt og sensitivt tema (Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022). Møtet med pornografi kan fremkalle ulike reaksjoner, uavhengig av om det er ens første eksponering eller man ser det jevnlig. Forskning har vist at den yngste elevgruppen (9–12 år) opplever den største graden av ubehag når de eksponeres for pornografi (Staksrud & Ólafsson, 2019). Derfor er det viktig at undervisningen tar hensyn til de ulike følelsene som kan oppstå når elever eksponeres for dette materialet (Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022).

I rapporten fra Redd Barna kommer det fram at ungdom opplever stor tilgang på pornografi (Berggrav, 2020). Et mindretall av ungdommene opplyser at de har hatt samtaler med foreldrene sine om pornografi. Flere av de som har snakket med foreldre om temaet, gir uttrykk for at samtalene er lukket og preget av moralisering (Berggrav, 2020). Ungdom forteller at det gjennomføres lite undervisning om pornografi i skolen, likevel trekkes den frem som en fin læringsarena; dette så lenge det skjer på en ikke stigmatiserende og flau måte. Videre nevner de også eksterne aktører som gode bidragsytere i skolen (Berggrav, 2020). Hvordan elever forholder seg til pornografisk innhold avhenger av hvor mye kunnskap elevene har om emnet. Støle-Nilsen (2022) påpeker at desto mindre kunnskap om pornografi og kritisk forståelse av pornografi elevene har, desto mer vil innholdet påvirke dem. Dette samsvarer med funn fra en studie av nederlandske unge voksne (13–25) som viste at hvis temaet pornografi var inkludert i seksualitetsundervisning, førte dette til at færre ungdommer hadde forestillinger om kvinner som sexobjekter (Vandenbosch & van Oosten, 2017).

På bakgrunn av at det ikke eksplisitt står om pornografi i læreplanen, blir det opp til den enkelte læreren om hen velger å undervise om tematikken. Likevel er flere kompetansemål formulert slik at det vil kunne være hensiktsmessig å undervise om pornografi, dette gjelder særlig i fagene samfunnsfag og naturfag. Eksempelvis skal elever i naturfag lære om både psykiske og fysiske forandringer i puberteten og hvordan dette kan påvirke deres seksualitet. I samfunnsfag skal elevene reflektere over kjønnsuttrykk, seksuell orientering og grenser, og videre knytte dette til følelser, kropp og seksualitet. Undervisning om pornografi trenger ikke nødvendigvis være eksplisitt. Eksempelvis kan temaer som kritisk tenkning og medieforståelse være

undervisning som bidrar til å styrke elevenes forståelse av hva pornografi er og hvordan dette kan håndteres (Dawson et al., 2020; Ragonese et al., 2017).

Metode

For å få svar på forskerspørsmålene valgte vi å gjennomføre en spørreundersøkelse. Et spørreskjema ble utviklet gjennom tre steg. Først interjuvet vi fire praksislærere med erfaring som naturfag og/eller samfunnsfaglærer på mellomtrinnet. Samtlige informanter har gjennomført lærerutdanning og har mellom fem og tjue års erfaring fra skolen. Hensikten med dette var å undersøke hvordan de forholdt seg til temaet pornografi og på hvilken måte det kom opp i klasserom hvor de underviser. Disse intervjuene la grunnlag for utformingen av en større spørreundersøkelse rettet mot lærere som underviser i naturfag- og samfunnsfag på mellomtrinnet. For eksempel kom det frem i intervjuene at informantene var usikre på om undervisning om pornografi burde gjennomføres på mellomtrinnet. Spørsmålet ble derfor videreført til spørreskjemaet. Deretter ble det gjennomført en pilotundersøkelse. Etter gjennomført pilotundersøkelse ble det blant annet besluttet å endre noen av de lukkede spørsmålene til en kombinasjon av åpne- og lukkede spørsmål siden flere deltakere fra pilotundersøkelsen påpekte at det ikke alltid fantes svaralternativ som passet dem. For å prøve å øke svarfrekvensen, valgte vi også å kutte ned undersøkelsen, slik at den kunne besvares på ca. 5 minutter.

Vi kombinerte åpne og lukkede spørsmål for å skape en mer helhetlig forståelse rundt undervisning om pornografi på mellomtrinnet. Et eksempel på dette var spørsmålet «Har du gjennomført undervisning om pornografi på mellomtrinnet?», med fastsatte svaralternativ ja, nei og usikker. Dersom informantene svarte ja eller usikker fikk de mulighet til å utdype hvordan undervisningen ble gjennomført. De lukkede spørsmålene omhandlet hvilke fag de underviste i, om de underviste selv om seksualitet, hvilke fag seksualitetsundervisningen ble gjort i, om pornografi hadde blitt undervist om i klassen og eventuelt hvordan dette hadde skjedd. Informantene ble videre bedt om å skrive inn hvilke aspekter de mente det var viktig å undervise om, først om seksualitetsundervisning generelt og deretter om pornografi spesielt. De ble også spurt om de mente at pornografi burde undervises på mellomtrinnet, og ble videre bedt om å utdype svaret. Spørreskjemaet bestod av ni til nitten spørsmål, avhengig av hvilke svaralternativ informanten valgte.

Skjemaet ble sendt til rektorer, med forespørsel om å videresende undersøkelsen til sine medarbeidere. Grunnet koronapandemien var det flere som valgte å ikke dele undersøkelsen med sine ansatte. For å øke mengden informanter ble spørreskjema delt via lærerforum for naturfag og samfunnsfaglærere på Facebook. Det ble også delt i forskningsprosjektet BRIDGES (prosjektnummer 301180 fra Norges forskningsråd). Totalt ble det innhentet 165 svar, og av disse var det 130 som jobber eller har jobbet som lærere i naturfag og/eller samfunnsfag på mellomtrinnet. Studiens samtykkeskjema og personvernerklæringer er godkjent av Sikt. Alle lærerne er anonymisert og gitt en kode mellom 1 og 130 (f.eks. L 1).

Tittelen på undersøkelsen var «seksualitet i skolen». På bakgrunn av navnet har vi grunn til å tro at lærere som var opptatt av denne tematikken valgte å besvare undersøkelsen. Svarene fra spørreskjemaet er ikke nødvendigvis representative for naturfag- og samfunnsfaglærere i Norge, men representerer heller en gruppe lærere med interesse for seksualitetsundervisning. Siden dette utvalget ikke representerer et gjennomsnitt av naturfag- og samfunnsfaglærerne, valgte vi å ikke gjennomføre statistiske tester på utvalget.

Analyse

Målet for studien var å forstå læreres praksis og hvilken tilnærming de har til undervisning om seksualitet og pornografi. Svarene fra spørreskjemaet ble analysert ved hjelp av tematisk analyse i seks trinn (Braun & Clarke, 2006; Clarke & Braun, 2013). For å utarbeide temaene tok vi utgangspunkt i de fire tilnærmingene som beskrives av Støle-Nilsen (2022). Disse var kjønn- og mangfoldstilnærmingen, helsetilnærmingen, kriminalitetstilnærmingen og danningstilnærmingen. En detaljert oversikt over stegene i analysen med eksempel på hvordan kodene ble utarbeidet vises i tabell 1. For å illustrere hva lærerne vektla i henhold til seksualitetsundervisning generelt og pornografi spesielt er de utviklede kodene fra analysen presentert som ordskyer (se figur 3).

Beskrivelse av analyseprosessen

Alle forfatterne leste gjennom beskrivelsene fra lærerne på de åpne spørsmålene. Noen av lærerne begrunnet valgene med hele setninger mens mange skrev i stikkordsform. Utsagnene ble kodet individuelt av alle forfatterne. Den første gjennomgangen resulterte i overkant av hundre koder. Eksempler på kodene som ble utviklet vises i tabell 1.

Tabell 1. De første koder utviklet fra lærerutsagnene. De tre øverste radene er lærernes svar på hvilke aspekter de mente det var viktig å undervise om i seksualitetsundervisning, mens de tre nederste er svar på spørsmålet om hva man burde ta med i undervisning om pornografi.

Utsagn	Innledende koder
Det er min kropp. Nei er nei.	Bestemmer over egen kropp
At man må kjenne sin egen kropp og at ingenting skal være ekkelt	Kjennskap til egen kropp Ingen ting ekkelt
Det emosjonelle	Emosjoner
Hvilke celler man trenger for at det blir barn (L 4)	Kjønnceller
Kunnskap om det fysiske, hvordan kroppen fungerer o.l.	Hvordan kroppen fungerer
Samtykke	Samtykke
Grensesetting for seg selv	Grensesetting
Aksept for andres seksualitet	Aksept for andres seksualitet
Hva som er lov eller ikke (L 106)	Hva er lov
Det å skape gode holdninger til egen og andres kropp og grenser tidlig.	Gode holdninger Grenser
Hva er greit, og hva er ikke greit (L 6)	Hva er greit

Utsagn	Innledende koder
At kroppene våre ikke er slik vi ser det	Kroppene våre ser ikke slik ut
At situasjonene og måten ikke er slik i den virkelige verden. At man kan bli avhengig.	Det er ikke virkelig Kan bli avhengig
At man kan få dårlig selvbilde (L 37)	Dårlig selvbilde
Sosiale medier og delingskultur (L 43)	Sosiale medier
Sex selger	Sex selger
Masse penger i pornografi	Penger i pornografi
Livsmestring	Livsmestring
Porno gir ikke et riktig bilde av sex	Porno ikke virkelig
Skuespillere på jobb (L 102)	Skuespill

Etter den innledende runden gjennomgikk alle forfatterne kodene sammen og grupperte og navnga kodene på nytt. For eksempel ble kodene «bestemmer over egen kropp», «egne og andres grenser» og «grensesetting» slått sammen til en kode kalt «grensesetting», mens «aksept for andres seksualitet» ble kodet både som «mangfold» og «seksualitet». Tabell 2 viser eksempler på hvordan de innledende kodene ble gruppert og navngitt på nytt.

Tabell 2. Videre utvikling av de innledende kodene

Utsagn	Innledende koder	Koder
Det er min kropp. Nei er nei.	Bestemmer over egen kropp	Grensetting
At man må kjenne sin egen kropp og at ingenting skal være ekkelt.	Kjennskap til egen kropp Ingen ting ekkelt	Kropp Naturlig/trygg
Det emosjonelle.	Emosjoner	Følelser
Hvilke celler man trenger for at det blir barn. (L 4)	Kjønnceller	Forplantning
Kunnskap om det fysiske, hvordan kroppen fungerer o.l., samtykke, grensesetting for seg selv, aksept for andres seksualitet hva som er lov eller ikke. (L 106)	Hvordan kroppen fungerer Samtykke Grensesetting Aksept for andres seksualitet Hva er lov	Kropp Samtykke Grensetting Mangfold, seksualitet Lovverk
At kroppene våre ikke er slik vi ser det. At situasjonene og måten ikke er slik i den virkelige verden. At man kan bli avhengig. At man kan få dårlig selvbilde. (L 37)	Kroppene ser ikke slik ut Det er ikke virkelig Kan bli avhengig Dårlig selvbilde	Kropp Realitet vs. porno Avhengighet Selvbilde
Sosiale medier og delingskultur (L 43)	Sosiale medier	Nettvett
Sex selger.	Sex selger	Sex selger
Masse penger i pornografi.	Penger i pornografi	Pornoindustri
Livsmestring.	Livsmestring	Livsmestring
Porno gir ikke et riktig bilde av sex.	Porno ikke virkelig	Realitet vs porno
Skuespillere på jobb. (L 102)	Skuespill	Skuespill

Deretter ble kodene gjennomgått igjen og flere ble slått sammen. For eksempel ble koden «sex selger» slått sammen med «pornoindustrien». Kodene som vi utviklet, ble videre gruppert inn i til sammen seks temaer. Helse, kriminalitet, kjønn og mangfold og danning er beskrevet at Støle-Nilsen (2022), mens to temaer ble utviklet gjennom analysen. Seksualitet og seksuell adferd samlet koder som «seksualitet» og «pornoindustrien» mens koder som «kompetansemål» og «uke 6» ble gruppert under temaet undervisningsformer. De endelige temaene med eksempel på koder vises i tabell 3.

Tabell 3. Temaene som ble utviklet gjennom analysen med eksempel på koder

Tema	Koder
Kriminalitet	Grensetting Lovverk Samtykke
Fysisk helse	Kropp Forplantning
Psykisk helse	Avhengighet Selvbilde
Danning	Nettvett Livsmestring
Seksualitet og seksuell adferd	Pornoindustri Seksualitet Realitet vs. porno Skuespill
Kjønn og mangfold	Mangfold
Undervisningsformer	Uke 6

Den endelige analysen inneholdt 55 koder som omhandlet undervisning av seksualitet og 61 koder som omhandlet undervisning om pornografi i barneskolen. Noen koder var svært spesifikke, slik som prevensjon, mens andre var på et mer overordnet plan, som for eksempel forplantning. Det gjorde av vi delte kodene inn i to nivåer for å vise denne nivådelingen. Videre valgte vi å utvikle underkategorier for å synliggjøre variasjonen i hva lærerne nevnte. Dette førte til at noen av temaene ble delt opp. Blant annet ble temaet danning delt i kategoriene «verdier» og «medieforståelse» og temaet seksualitet og seksuell adferd delt opp i kategoriene «porno» og seksualitet». Temaet undervisningsform ble fjernet fra analysen siden dette ikke visste hvilke tilnærminger lærerne anså som viktig i undervisningen, men ble beholdt i ordskyen. Den ferdige analysen er vist i tabell 4. Disse funnene ble videre diskutert i lys av teoretiske perspektiver.

Resultat

Spørreskjemaet ble besvart av 130 lærere som underviser eller har undervist i naturfag og/eller samfunnsfag på mellomtrinnet. Resultatene anskueliggjøres gjennom presentasjon av antall, prosenter og grafiske fremstillinger.

Tabell 4. De forskjellige aspektene som lærerne nevner fordelt på fem temaer og syv kategorier. Tabellen har to nivå av koder for å synliggjøre når lærerne er på et overordnet plan (i kursiv) eller mer spesifikk i sin beskrivelse av undervisningen. Tallet i parentes ved hver kategori viser i prosent antall lærere som har denne tilnærmingen til undervisningen. Tallet i parentes ved hver kode viser hvor mange lærere som har nevnt dette aspektet.

Tilnæringer til undervisning om seksualitet						
Danning	Helse	Kriminalitet	Kjønn og mangfold	Seksualitet og seksuell adferd		
Verdier (13 %)	Medieforståelse (3,1%)	Psykisk helse (40,8 %)	Fysisk helse (73,8 %)	Kriminalitet (57,7%)	Kjønn og mangfold (50 %)	Porno (11,5%) Seksualitet (26,2 %)
Gode holdninger (7), kroppspress (4), respekt for hverandre (3), valg (2), etikk (1), livsmestring (1), autonomi (1)	Nettvett (3), kildeskritikk (1)	Følelser (23) Naturlig/ trygg (23), nytelse (11), forelskelse (5), skam (3), hormoner (3), tabuer (3), mobbing (2), kjærlighet (2), modenhet (2)	Pubertet (35), fakta (28), kropp (26), forplantning (20), seksuell helse (19), Prevensjon (25), anatomi (22), graviditet (3), mens (2), abort (1)	Lovverk (8), Grensesetting (60), samtykke (22), seksuelle overgrep (7), voldtekt (2)	Mangfold (16) Legning (26), identitet (21), normalisering (15), kjønn (8), samliv (3), religion (1), kjønnsroller (1), annerledeshet (1)	Porno (6) Realitet vs. porno (6), positive og negative sider (2), nettporno (1)

(Forts.)

Tabell 4. (Forts.)

Tilnæringer til undervisning om pornografi						
Danning	Helse		Kriminalitet	Kjønn og mangfold	Seksualitet og seksuell adferd	
Verdier (23,8 %)	Medieforståelse (19,2%)	Psykisk helse (22,3 %)	Fysisk helse (16,2 %)	Kriminalitet (40,8 %)	Porno (50 %) Seksualitet (10 %)	
Kroppspress (17), selvbildet (11), påvirkning (4), respekt for hverandre (3), etikk (2), valg (1), livsmestring (1)	Nettvett (16), kildekritikk (6) Pornografi som informasjonskilde (4), seksualisert media (2)	Følelser (7) Forventninger (10), lyst (5), avhengighet (4), nytelse (2), skam (2), tabuer (2), kjærlighet (1)	Kropp (7), pubertet (4), forplantning (3), fakta (1) Prevensjon (8) seksuell helse (5) anatomi (1)	Lowverk (11) Grensesetting (24), samtykke (22), overgrep/tvang (7), undertrykkelse (4), menneskehandel (4)	Hva er normalt (27), menneskesyn (11), kjønnsroller (4), legning (2), identitet (2), diskriminering (2), religion (1), fordommer (1), likestilling (1), naturlig forhold til nakenhet (1)	Realitet vs. porno (41), pornoindustrien (19), hva er porno (17), skuespill (11), positive og negative sider (9), ekstreme former for sex (4), skadevirkninger (4), plastisk kirurgi (2), estetisk pornografi (1), objektivisering (1)

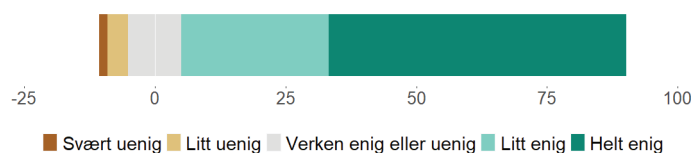
Et flertall av lærere i spørreundersøkelsen har selv gjennomført seksualitetsundervisning i egen klasse (112). De fleste behandlet temaet i flere fag (72), mens 40 har gjennomført undervisning om seksualitet i ett fag. Videre hadde 81 av de som underviste selv også andre bidragsyttere inn i undervisningen. Elleve lærere som ikke hadde undervist i temaet oppga at andre hadde gjort dette, mens syv lærere verken hadde undervist selv eller hatt andre til å gjennomføre seksualitetsundervisning. Av eksterne ressurser var det vanligst å benytte helsesykepleier eller andre lærere, men aktører som Senter mot incest og seksuelle overgrep (SMISO), Skeiv ungdom, Sex og samfunn, Medisinernes seksualopplysning (MSO), Sex og politikk, politiet og miljøterapeut ble også nevnt av lærerne.

Blir det undervist i temaet pornografi

På spørsmålet om pornografi har blitt tatt opp i deres undervisning på mellomtrinnet svarte 62 prosent av de spurte lærerne «ja». 30 prosent av informantene har ikke gjennomført undervisning om tematikken og 9 prosent var usikre. Hos de fleste oppstod undervisningen spontant ved at elevene har tatt det opp (80 prosent), mens 15 prosent har gjennomført planlagt undervisning. Det var også lærere (32 prosent) som oppga at de har gjennomført både planlagt og spontan undervisning. Blant de som har gjennomført undervisning om pornografi svarte 89 av 91 informanter at dette har blitt gjennomført gjennom en form for dialog. Det trekkes også frem at det har blitt benyttet anonyme spørsmål fra elevene som lærer har besvart samt informativ video om tematikken. Enkelte lærere har delt elevene inn i grupper og gjennomført samtale i mindre grupper basert på kjønn. I henhold til hvilke temaer som har inngått i undervisningen om pornografisk innhold, skrev lærerne at det i stor grad har blitt lagt vekt på at pornografi ikke er ekte. Dette både i henhold til forventninger, holdninger, misbruk, objektivisering og digital kompetanse.

Burde undervisning om pornografisk innhold gjennomføres på mellomtrinnet

På påstanden «Undervisning om pornografisk innhold burde gjennomføres på mellomtrinnet» svarte 57 prosent at de var helt enig, 27 prosent litt enige, 6 prosent var litt eller svært uenig, mens 10 prosent av lærerne var verken enig eller uenig (figur 1).

Figur 1. Svar på påstanden om undervisning om pornografi burde gjennomføres på mellomtrinnet (N = 130)

Over halvparten (62 prosent) opplyste at undervisning om pornografisk innhold burde tas opp fordi elevene har tilgang på det, og 56 prosent av informantene oppga at det er viktig å forberede elevene på møtet med pornografisk innhold før de eksponeres.

To av lærerne som var enig i at pornografi burde undervises på mellomtrinnet skrev dette:

Fordi det er tilgjengelig for alle i alle aldre enten vi vil det eller ikke. Vi må være realitetsorienterte. Det er bedre at vi snakker om det på skolen enn at elevene lar seg utdanne av Pornhub. (L 25)

Elever på mellomtrinnet oppsøker porno selv, og de blir presentert for pornografisk materiale av jevnaldrende og eldre venner. Ofte mangler de kunnskap og modenhet til å sette dette inn i en kontekst, og kan enten leve i en tro på at seksualitet skal være som i pornoen, eller de kan bli skremt. (L 33)

Dette ble også trukket fram som forebygging mot skadelige holdninger og urealistiske tanker rundt egen seksualitet og seksuelt samvær. I tråd med dette svarte 54 prosent at elevene har behov for en virkelighetsorientering, og at undervisning om pornografi kan hjelpe med å tydeliggjøre at innholdet stort sett er skuespill. Ni prosent opplyste at det er bedre med for mye informasjon enn for lite, og at pornografi ikke burde være eneste eller første kilde til kunnskap om seksualitet eller samleiesituasjon. En like stor andel skrev at vi må gi elevene kunnskap om hva som er lov. Dette tilknyttet blant annet seksuell lavalder, men også kunnskap om overgrep, incest, billedeling, seksualisert vold og andre straffbare handlinger. Det var totalt syv lærere som var litt eller svært uenig i denne påstanden. De begrunnet dette med at elevene er for unge og ikke er klare for temaet. Det var flere som skrev at dette kun burde tas opp hvis det kommer spørsmål fra elevgruppen, og halvparten mente at dette burde tas opp på ungdomsskolen. Flere informanter belyste utfordringer tilknyttet gjennomføringen, som blant annet mangfold i elevgruppen, hvor noen har behov for slik undervisning, andre ikke. Frykt for å fremskynde pornotitting nevnes av flere. To informanter trakk frem at slik undervisning kan skape et ubehag hos elevene samt at det kan komme reaksjoner fra foresatte.

En lærer svarte dette:

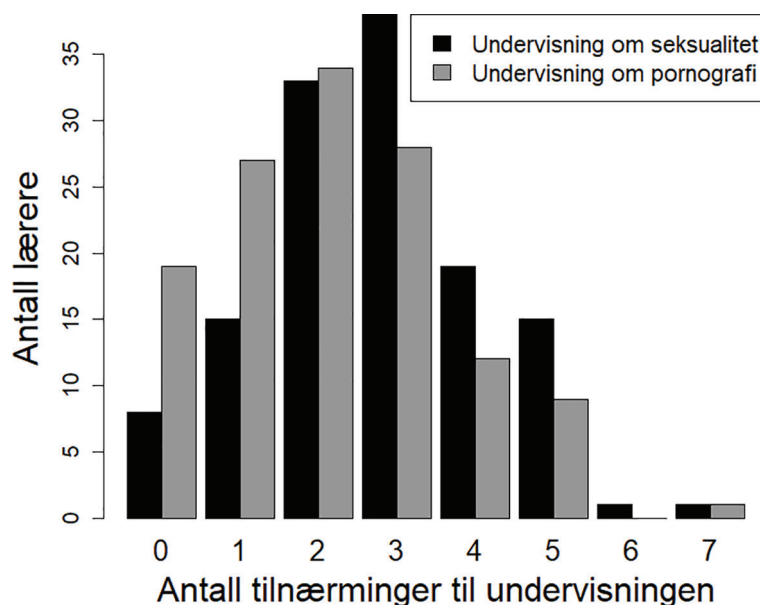
Kommer det spontant fra gruppa bør det tas tak i. Ellers bør ikke så unge elever få det presset inn over seg. Modenhet varierer veldig fra gruppe til gruppe. Å skulle være pålagt å informere og undervise 7. trinn der mange ikke har noen tanker eller følelser rundt dette vil for meg heller fremstå som uheldig og ubehagelig for elevene. (L 99)

Hvilke aspekter ved seksualitetsundervisning og hvilke aspekter ved undervisning om porno ansees som sentrale for lærerne?

På spørsmål om hva lærerne vektla innenfor seksualitetsundervisning og undervisning om pornografi var det stor variasjon i svarene. Analysen viste at lærerne var opptatt av aspekter som faller innenfor fem temaer: helse, kriminalitet, kjønn og

mangfold, danning og seksualitet og seksuell adferd. Tre av temaene ble videre delt inn i underkategorier. Danning ble delt i verdier og medieforståelse, helse ble delt inn i fysisk og psykisk helse mens seksualitet ble delt inn i porno og seksualitet (tabell 4). Innenfor gruppen av lærere som deltok på spørreundersøkelsen nevnte mer enn halvparten tre eller flere av underkategoriene både innenfor undervisning om seksualitet og pornografi (figur 2).

Den tilnærmingen som flest av kodene falt innenfor var fysisk helse hvor pubertet dominerte, men aspekter som lå under psykisk helse ble også nevnt av mange lærere (tabell 4). Videre skrev over halvparten av lærerne at de ville undervise om grensesetting i seksualitetsundervisningen, som ligger innenfor kriminalitetstilnærmingen. Dette var også det aspektet som hadde høyest frekvens i datasettet. Innhold som faller inn under kategorien kjønn og mangfold var også sentrale. Her nevnes legning, identitet og mangfold oftest. I tillegg var det 15 lærere som påpekte at man må undervise om begrepet porno når man gjennomfører seksualitetsundervisning.

Figur 2. Antall tilnærminger som lærerne nevnte når de blir bedt å beskrive hvilke aspekter de vil ha med i henholdsvis undervisning om seksualitet og pornografi.

Når lærerne skal beskrive hva de anså som viktig i undervisning om pornografi la de mest vekt på de begrepene som omhandlet kunnskap om pornografi, og at pornografi ikke er virkelig (tabell 4). Det var også flere lærere som fremhevet viktigheten av å snakke om hva som var normalt. Kriminalitetstilnærmingen var også sentral, men nevnes ikke like ofte som under undervisning om seksualitet. Det var noen forskjeller mellom aspektene lærerne tar opp når de ble bedt om å skrive hva de ville undervist om i pornografi sammenlignet med seksualitet. I tillegg til at undervisningen om pornografi omfatter mange flere aspekter ved porno samt at fysisk og psykisk helse ikke har like høy frekvens, var det flere lærere som tok frem aspekter som ligger under temaet danning når de skal undervise om pornografi. Både verdier

Hvordan undervises det om porno?

Videre spurte vi lærerne om hvilke undervisningsmetoder som kunne vært egnet i forbindelse med undervisning om pornografi. Her kunne man skrive flere forslag, og totalt besvarte 116 lærere spørsmålet. Svarene viste at det var stor enighet i å bruke en form for dialog for å sette søkelys på temaet (tabell 5). Metodene som ble nevnt var blant annet diskusjon, debatt, klassesamtale, samtalegrupper av forskjellig størrelse og samtalebilder. Flere lærere foreslo praktiske arbeidsoppgaver, for eksempel case, gruppearbeid og det å ta stilling til ulike påstander gjennom påstandsleker. Spørretime og gruppeinndeling gjennom både kjønnsdelt og behovsdelt undervisning ble også løftet fram som forslag. Det har også blitt benyttet anonyme spørsmål fra elevene som lærer har besvart, samt undervisningsvideoer om tematikken.

Tabell 5. Liste over undervisningsmetoder som lærere mente kunne være hensiktsmessig når man underviser om pornografi (N = 116).

Hvilke undervisningsmetoder kan man bruke for å undervise om pornografi på mellomtrinnet?	
Samtale/diskusjon	89
Samtalegrupper	29
Anonyme spørsmål	18
Tavleundervisning	17
Undervisningsvideoer	13
Eksterne aktører	12
Casearbeid	10
Egenrefleksjon	10
Organisert debatt	6
Påstandslek	6
Spørretime	6
Samtalebilder	5
Undringsspørsmål	4
Uke 6 – undervisningsopplegg	4
Les om tema	3

Avslutningsvis spurte vi lærere om de hadde noen sluttkommentarer til undersøkelsen eller tematikken. Her kommer det frem at flere lærere mente dette var et viktig, vanskelig og underkommunisert tema. Det trekkes frem at det trengs mer utdanning tilknyttet undervisning om pornografi, og at tematikken ikke presenteres i læreverk. Enkelte lærere stilte seg også kritiske til hvor mange oppgaver skolen skal ta på seg og en lærer skrev dette: «Hvor står det om pornografi i fagfornyelsen??» (L 39).

Diskusjon

Det er en økning i andelen barn og unge som ser pornografi (Medietilsynet, 2020; Peterson et al., 2023). Flere studier viser at barn og unge blir eksponert for pornografi

ufrivillig, men også oppsøker innholdet bevisst (Berggrav, 2020; Peterson et al., 2023). Eksposering eller bruk av pornografisk innhold kan føre til uheldige oppfatninger eller opplevelser for barn og unge. Eksempelvis kan grensesettingen, kvinnesyn samt forståelsen tilknyttet bruk av prevensjon og samtykke bli utfordret (Bridges, et al., 2010; Massey et al., 2021; Peter & Valkenberg, 2009).

Resultatene fra vår studie viste at over halvparten av lærerne som svarte på spørreundersøkelsen har undervist om pornografi. Et flertall av de som gjennomførte undervisning, opplyste at undervisningen oppsto spontant gjennom at elevene tok opp temaet. Hendelsene som lærerne beskrev fra sine klasserom, viser at norske elever på barneskolen ser pornografi, og trenger undervisning om temaet. Dette samsvarer med andre studier som viser at barn blir eksponert for pornografi (Staksrud & Ólafsson, 2019; Tholander et al., 2022).

Den høye andelen av lærere som har inkludert pornografi som undervisningsemne står i sterk kontrast til hva ungdom selv rapporterer. De opplever mangel på undervisning om dette temaet i skolen (Berggrav, 2020). En mulig årsak til forskjellen mellom svargruppen og de spurte ungdommene kan være at vi er i en tid hvor lærere er i ferd med å endre sin undervisningspraksis (Hind, 2016; Sex og samfunn, 2022), men det er også mulig at informantene i denne spørreundersøkelsen er spesielt interessert i seksualitetsundervisning i skolen.

Lærerne fortalte at store deler av undervisningen om temaet pornografi oppstod spontant. Dette gir lærere mindre rom til å forberede seg og sette seg inn i det store spekteret av både innhold, reaksjoner og følelser tilknyttet temaet (Stubberud et al., 2017; Støle-Nilsen, 2022; Svendsen, 2022). Hvor godt elevenes læringsutbytte er, avhenger blant annet av lærerens fagkunnskap og utformingen av undervisning (Lillejord & Hopfenbeck, 2013). Vi kan med dette ikke si noe om lærernes kompetanse på emnet, eller om kvaliteten på undervisningen som gjennomføres. Med bakgrunn i at undervisning om pornografi ofte oppstår spontant i norske klasserom, kan det være hensiktsmessig at lærere forbereder seg på dette temaet på forhånd, eller har en plan for hvordan man burde gjennomføre denne typen undervisning (Stubberud et al., 2017; Støle-Nilsen, 2022). Dette kan sikre at lærere har en klar ide om hva undervisning om temaet burde omhandle, og hvordan de kan møte elevenes behov på en måte som både er lite stigmatiserende og mindre pinlig (Berggrav, 2020).

Blant lærerne som svarte på spørreskjemaet, var store deler av svargruppen helt eller delvis enige i at undervisning om pornografi burde gjennomføres på mellomtrinnet. Halvparten begrunnet dette med at barn har tilgang til, og ser pornografi. Ungdommene rapporterer selv at de blir påvirket av pornoen de ser på (Berggrav, 2020; Staksrud & Ólafsson, 2019). Pornografi kan skape urealistiske og skadelige holdninger tilknyttet egen seksualitet og seksuelt samvær. I tillegg viser studier betydelig andel av pornografisk materiale på nett inneholder psykisk og fysisk vold, samt krenkelser av kvinner (Bridges, et al., 2010; Massey et al., 2021).

Barn og unge reagerer svært forskjellig på pornografisk innhold, som også varierer i sin karakter (Carrotte, et al., 2022). Elevene etterlyser en kritisk forståelse av porno eller en pornoleseferdighet (Berggrav, 2020). Det er av avgjørende betydning at lærerne unngår å stigmatisere temaet, og flere lærere har uttrykt behov for flere undervisningsopplegg og økt kompetanse som også er belyst i tidligere studier (Stubberud et al., 2017). Når vi spurte lærerne om hvilke tema de mente burde inngå i undervisning både om seksualitet og pornografi, inkluderte et flertall en rekke tilnærminger til undervisningen. Innenfor seksualitetsundervisning dominerer aspekter innenfor fysisk helsetilnærmingen og kriminalitetsforebygging, men temaer som psykisk velvære og kjønns- og mangfoldighetsforståelse er også inkludert av mange undervisere. Dette viser at lærerne som deltok i undersøkelsen er på vei mot en helhetlig seksualitetsundervisning (Støle-Nilsen, 2022).

Når det gjaldt hvilke aspekter lærerne ville ta opp innenfor undervisning om pornografi, vektla mange lærere at pornografi ikke representerer virkeligheten. Dette satt de i sammenheng med blant annet urealistiske forventninger, holdninger, misbruk, objektivisering og digital kompetanse. Et interessant funn var hvordan danningstilnærmingen ble mer sentral hos lærerne når det kommer til undervisning om pornografi. De aspektene som lærerne løftet fram her, er viktige temaer innenfor det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring (Kunnskapsdepartementet, 2017), og kan tyde på at lærerne knytter dette temaet innenfor seksualitetsundervisningen nært opp til livsmestring hos elevene. En styrkning av undervisning rundt kritisk tenkning, kroppspress og selvbilde er i tråd med målet for dette tverrfaglige temaet, og vil samtidig gi elevene en større forståelse av hva pornografi er (Ragonese et al., 2017). I tillegg vil også digital kompetanse være et sentralt aspekt tilknyttet undervisning om pornografisk innhold på nett, og kan være med å forebygge uønskede holdninger hos barn og unge (Vandenbosch & van Oosten, 2017). Videre kan kunnskap om pornografi hindre at risikofylte opplevelser på nett resulterer i skadelige hendelser i virkelige relasjoner (Massey et al., 2021; Peterson et al., 2023; Vandenbosch & van Oosten, 2017).

Lærerne som deltok i spørreundersøkelsen, foreslo ulike former for dialogbasert undervisning som en måte å gjennomføre undervisning om pornografisk innhold på. Det var også samsvar mellom hvordan lærerne har undervist og hvordan de mente det burde undervises om pornografi. Anonyme spørsmål blir ofte nevnt som et eksempel. Ifølge prinsippene for dialogbasert undervisning er det viktig at elevene føler seg trygge på å stille spørsmål (Bergkastet et al., 2015). Når et tema kan oppleves som kontroversielt, tabubelagt eller ubehagelig å snakke om, vil elevenes anonymitet kunne skape en samtale preget av det elevene faktisk trenger støtte til. Selv om anonyme spørsmål kan være en effektiv måte å oppmuntre elevene til å delta aktivt i undervisningen, er det viktig å være oppmerksom på at det også kan føre til en ensidig kommunikasjon fra lærerens side. For å unngå dette, kan case-oppgaver eller påstandslek være en alternativ metode som kan være med på å ufarliggjøre tematikken gjennom fiktive hendelser (Massey et al., 2021), noe som også ble foreslått av

lærerne. Dette vil være måter å hjelpe barn med å utvikle evne til å tolke og filtrere det de ser av pornografi. Forslagene til lærere om hvordan de mente undervisning om pornografi burde gjennomføres, er detaljert, variert og har et stort spekter av både tematikk og metoder. Dette tydeliggjør hvordan kvaliteten på undervisningen utvikles gjennom planlegging av undervisning om pornografi på mellomtrinnet.

Spørsmålet om hvor i læreplanen det står at elevene skal lære om pornografi, ble løftet fram av informantene som mente at dette ikke skulle undervises i på mellomtrinnet. I en travel skolehverdag stilles det høye krav til hva lærere skal gjennomgå i løpet av et skoleår. I spørreundersøkelsen er det lærere som stilte seg kritiske til antall oppgaver lærere forordnes av samfunnet. Enkelte informanter opplevde også at deres elever var for umodne, og at de ikke eksponeres for pornografisk innhold. Noen av informantene fremhevet at undervisning tilknyttet temaet ville kunne skape ubehag eller press hos elevene. Det uttrykkes også en bekymring for å gi elevene ideer som kan fremprovosere pornotitting, likevel understreket et stort flertall av informantene fra spørreundersøkelsen at elevene på mellomtrinnet trenger informasjon om temaet. Dette begrunnet de med at pornografien kan bli elevenes hovedkilde til kunnskap om seksualitet og samvær. Det samsvarer med både nasjonal og internasjonal forskning som viser at ungdommene må utvikle en kunnskap om pornografi som gjør dem bedre rustet til å forstå det de møter på nett (Massey et al., 2021; Støle-Nilsen 2022; Vandenbosch & van Oosten, 2017).

Konklusjon

Vår studie viser at et stort flertall av lærerne som deltok i spørreundersøkelsen er litt eller svært enige i at undervisning om pornografi burde gjennomføres på mellomtrinnet. Lærere som viser skepsis, trekker frem elevenes unge alder, og at slik undervisning kan skape uheldige situasjoner. Dette både i form av å fremprovosere pornotitting, samt skape ubehag for lærer og elev. Lærerne som mener slik undervisning burde gjennomføres, vektlegger at elevene ser porno, og må lære å håndtere det de ser på nett.

Over halvparten av lærerne som deltok på spørreundersøkelsen har undervist om tematikken pornografi, og undervisningen om temaet oppstår i stor grad spontant. I tillegg til at denne undervisningen omhandler kunnskap om pornografi nevner nesten halvparten av lærerne aspekter som har en danningstilnærming til temaet. Dette samsvar med intensjonen bak det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring, og korresponderer med at flesteparten av lærerne behandler seksualitetsundervisningen som et tverrfag.

Barn trenger rettleiding i en digital verden der pornografi er allestedsnærværende. Det er derfor nødvendig å gjennomføre god undervisning om dette emnet som tar hensyn til kompleksiteten som temaet innehar. Et steg på veien kan være å øke kunnskapsnivå hos lærere om hvordan man underviser elever i barneskolen om kontroversielle, emosjonelle og sensitive temaer.

Forfatteromtaler

Andrea Kjekshus Reite (Andrea.Kjekshus.Reite@tromso.kommune.no) har en master i grunnskolelærerutdanning 5. 10. trinn fra UiT Norges Arktiske Universitet. Hun jobber for tiden som lærer på en barneskole.

Ingri Elise Mardal (Ingrimardal@gmail.com) har en master i grunnskolelærerutdanning 5. 10. trinn fra UiT Norges Arktiske Universitet. Hun jobber for tiden som lærer på en barneskole.

Siw T. Killengreen (siw.killengreen@uit.no) er ansatt som førsteamanuensis i naturfagdidaktikk ved UiT Norges Arktiske Universitet. Hennes forskningsinteresse er blant annet hvordan naturfaglige emner kan bidra inn i de tverrfaglige temaene.

Referanseliste

- Berggrav, S. (2015). *Den som er med på leken... Ungdoms oppfatninger om voldtekt, kjønnsroller og samtykke*. Redd Barna. <https://www.reddbarna.no/nyheter/den-somer-med-paa-leken>
- Berggrav, S. (2020). *'Et skada bilde av hvordan sex er'-Ungdoms perspektiver på porno*. Redd Barna. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/2020/rapport-redd-barna-mai-2020-et-skada-bilde-av-hvordan-sex-er.pdf>
- Bergkastet, I., Duesund, C. & Westvig, T. S. (2015). *Inkluderende læringsmiljø: Faglig og sosialt*. Gyldendal Akademisk.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bridges, A. J., Wosnitzer, R., Scharer, E., Sun, C. & Liberman, R. (2010). Aggression and sexual behavior in best-selling pornography videos: A content analysis update. *Violence Against Women*, 16(10), 1065–1085. <https://doi.org/10.1177/1077801210382866>
- Børhaug, K., Christophersen, J. & Aarre, T. (2014). *Introduksjon til samfunnskunnskap: Fagstoff og didaktikk* (3. utg.). Det Norske Samlaget.
- Carrotte, E. R., Davis, A. C. & Lim, M. S. (2020). Sexual behaviors and violence in pornography: Systematic review and narrative synthesis of video content analyses. *Journal of Medical Internet Research*, 22(5), Artikkel e16702. <https://doi.org/10.2196/16702>
- Clarke, V. & Braun, V. (2013). Teaching thematic analysis: Overcoming challenges and developing strategies for effective learning. *The Psychologist*, 26(2), 120–123.
- Dawson, K., Gabhainn, S. N. & MacNeela, P. (2020). Toward a model of porn literacy: Core concepts, rationales, and approaches. *The Journal of Sex Research*, 57(1), 1–15. <https://doi.org/10.1080/00224499.2018.1556238>
- Goldschmidt-Gjerløw, I. B., Eriksen, K. G. & Jore, M. K. (2022). Undervisning som balansekunst. I I. B. Goldschmidt-Gjerløw, K. G. Eriksen & M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen* (s. 13–28). Universitetsforlaget.

- Hind, R. (2016). *Seksualundervisning i skolen. En undersøkelse blant kontaktlærere i grunnskolen*. Sex og Samfunn.
- Imsen, G. (2020). *Lærerens verden: Innføring i pedagogisk psykologi* (6. utg.). Universitetsforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>
- Lillejord, S. & Hopfenbeck, T. (2013). Vurdering og læring i skolen. I S. Lillejord, T. Magner & T. Nordal (Red.), *Livet i skolen 2: Grunnbok i pedagogikk og elevkunnskap: Lærerprofesjonalitet* (s. 231–259). Fagbokforlaget.
- Massey, K., Burns, J. & Franz, A. (2021). Young people, sexuality and the age of pornography. *Sexuality & Culture*, 25(1), 318–336. <https://doi.org/10.1007/s12119-020-09771-z>
- Medietilsynet. (2020). *Barn og medier 2020: En kartlegging av 9–18-åringers digitale medievaner*. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2020/201015-barn-og-medier-2020-hovedrapport-med-engelsk-summary.pdf>
- NOU 2015: 8. (2015). *Fremtidens skole*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-8/id2417001/>
- NOU 2021: 3. (2021). *Barneliv foran, bak og i skjermen: Utvalg for beskyttelse av barn og unge mot skadelig medieinnhold – med særlig vekt på pornografisk og seksualisert innhold*. Kultur- og likestillingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2021-3/id2838679/>
- Peter, J. & Valkenburg, P. M. (2009). Adolescents' exposure to sexually explicit internet material and notions of women as sex objects: Assessing causality and underlying processes. *Journal of Communication*, 59(3), 407–433. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2009.01422.x>
- Peter, J. & Valkenburg, P. M. (2016). Adolescents and pornography: A review of 20 years of research. *The Journal of Sex Research*, 53(4–5), 509–531. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1143441>
- Peterson, A. J., Silver, G. K., Bell, H. A., Guinosso, S. A. & Coyle, K. K. (2023). Young people's views on pornography and their sexual development, Attitudes, and behaviors: A systematic review and synthesis of qualitative research. *American Journal of Sexuality Education*, 18(2), 171–209. <https://doi.org/10.1080/15546128.2022.2096163>
- Ragonese, M., Bowman, C. P. & Tolman, D. L. (2017). Sex education, youth, and advocacy: Sexual literacy, critical media, and intergenerational sex education(s). I L. Allen & M. L. Rasmussen (Red.), *The Palgrave handbook of sexuality education* (s. 301–325). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/978-1-137-40033-8_15
- Røthing, Å. (2020). *Mangfoldskompetanse og kritisk tenkning: Perspektiver på undervisning*. Cappelen Damm Akademisk.
- Røthing, Å. & Svendsen, S. H. B. (2009). *Seksualitet i skolen: Perspektiver på undervisning*. Cappelen Damm.

- Sex og samfunn. (2022). *Hva inngår i dagens seksualitetsundervisning? Et dypdykk i innholdet i seksualitetsundervisningen i skolen*. <https://www.sexogsamfunn.no/rapporter/hva-inngar-i-dagens-seksualitetsundervisning-et-dypdykk-i-innholdet-i-seksualitetsundervisningen-i-skolen/>
- Staksrud, E. & Ólafsson, K. (2019). *Tilgang, bruk, risiko og muligheter. Norske barn på internett. Resultater fra EU Kids Online-undersøkelsen i Norge 2018*. Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/72793/1/eu-kids-online-hovedrapport-for-norge-2019.pdf>
- Stubberud, E., Aarbakke, M. H., Svendsen, S. H. B., Johannesen, N. & Hammeren, G. R. (2017). *Styrking av seksualitetsundervisning i skolen-En evalueringsrapport om bruken av seksualitetsundervisningsopplegget «Uke 6»*. https://www.kun.no/uploads/7/2/2/3/72237499/stubberud_mfl_2018_-_styrking_av_seksualitetsundervisningen_i_skolen.pdf
- Støle-Nilsen, M. (2022). *Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen: En innføring for lærerstudenter*. Universitetsforlaget.
- Svendsen, S. H. (2022). Hva vil foreldrene si? Kjærlighetens pedagogikk som alternativ til bekymring i undervisning om kjønns-og seksualitetsmangfold. I I. B. Goldschmidt-Gjerløw, K. G. Eriksen & M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen* (s. 189–206). Universitetsforlaget.
- Tholander, M., Johansson, S., Thunell, K. & Dahlstrom, O. (2022). Traces of pornography: Shame, scripted action, and agency in narratives of young Swedish women. *Sexuality & Culture*, 26(5), 1819–1839. <https://doi.org/10.1007/s12119-022-09973-7>
- UNESCO. (2018). *International technical guidance on sexuality education: An evidence-informed approach*. <https://doi.org/10.54675/UQRM6395T>
- Vandenbosch, L. & van Oosten, J. M. F. (2017). The relationship between online pornography and the sexual objectification of women: The attenuating role of porn literacy education. *Journal of Communication*, 67(6), 1015–1036. <https://doi.org/10.1111/jcom.12341>